

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

_____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ»
Змістовий модуль «ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

	для студентів
спеціальностей	013 Початкова освіта 012 Дошкільна освіта
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітніх програм	013.00.01 «Початкова освіта» 012.00.01 «Дошкільна освіта»

»

Київ – 2022

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ І ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554 Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма № <u>2099/22</u>	
<u>Жильцов</u> (підпис)	(прізвище, ініціали)
« »	20 <u>22</u>

Розробник:

Музика Олена Оксентівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладачі:

Музика Олена Оксентівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Савченко Юрій Юрійович - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Протокол від “01” вересня 2022 року № 1

Завідувач кафедри освітології та

психолого-педагогічних наук _____ Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 013.00.01 «Початкова освіта» “ ” _____ 2022 року

Гарант освітньо-професійної програми _____ Геннадій БОНДАРЕНКО

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 012.00.01 Дошкільна освіта « _____ » _____ 2022 р.

Гарант освітньо-професійної програми _____ Олена ПОЛОВІНА

Робочу програму перевірено

“ ” _____ 2022 року

Заступник декана факультету педагогічної освіти _____ Леся КУЗЕМКО

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), « » _____ 20__ р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формою навчання			
	денна форма навчання		заочна форма навчання	
Психологія				
Вид дисципліни	обов'язкова		обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська		українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	10 / 300		10 / 300	
Курс	1-2		1-2	
Семестр	1,2,3		1,2,3	
Кількість змістових модулів із розподілом:	2		2	
Обсяг кредитів	10		10	
Обсяг годин, в тому числі:	300		300	
Аудиторні	140		40	
Модульний контроль	20		-	
Семестровий контроль	30		-	
Самостійна робота	110		260	
Форма семестрового контролю	залік – 2 семестр,		екзамен – 3 сем.	
Змістовий модуль «Вікова психологія»				
Курс	1	1	1	1
Семестр	1	2	1	2
Обсяг кредитів	2	4	2	4
Обсяг годин, в тому числі:	60	120	60	120
Аудиторні	28	56	8	16
Модульний контроль	4	8	-	-
Семестровий контроль		залік	-	залік
Самостійна робота	23	41	52	104
Форма семестрового контролю	28	залік		залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення студентів із науковими дослідженнями і здобутками у сфері закономірностей функціонування психіки та вікової динаміки її розвитку на різних вікових етапах, у молодшому шкільному віці зокрема; формування професійно орієнтованих знань, умінь, навичок у студентів та психологічної готовності до їх застосування в педагогічній практиці.

Завдання навчальної дисципліни:

Відповідно до Освітньо-професійної програми 013.00.01 Початкова освіта за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта дисципліна «Психологія» забезпечує формування таких компетентностей:

1. загальних

ЗК-4. Здатність працювати в команді

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

2. спеціальних (фахових)

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність

СК-5. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти; здатність

СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, розвитку в них критичного мислення і ціннісних орієнтацій

СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства

Набуття практичних навичок здійснюється в Центрі самопізнання та саморозвитку.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 013.00.01 Початкова освіта за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта дисципліна «Психологія» забезпечує оволодіння такими результатами навчання:

РН-02. Управляти складною професійною діяльністю та проєктами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах

РН-06. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (зокрема, соціальної і

здоров'язберезувальної) та трансформувати їх у різні форми

РН-07. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, забезпечувати розвиток їх пізнавальної діяльності, формувати в них мотивацію до навчання

РН-08. Організувати конструктивну партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування

РН-13. Проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу

РН-15. Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя, фізичного і психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, планувати і організувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу

РН-16. Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						Сам. робота
	Аудиторна						
	Ус ьог о	Лек ції	Се мін ари	Пра кти чні	Лабо ратор ні	МК	
Змістовий модуль 1. Вікова динаміка розвитку особистості							
Тема 1. Закономірності та динаміка психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі	10	2	2				6
Тема 2. Критерії вікової періодизації розвитку особистості	10	2	2				6
Модульний контроль	2					2	
Разом	22	4	4			2	12
Змістовий модуль 2. Психологія дитинства							
Тема 3. Психологічні особливості розвитку дитини у ранньому віці	10	2	2	2			4
Тема 4. Психічний розвиток та формування особистості у дошкільному віці	20	2	2	6	4		6
Модульний контроль	2					2	
Разом	32	4	4	8	4	2	10
Змістовий модуль 3. Психічний розвиток у молодшому шкільному віці							
Тема 5. Психологія молодших школярів	14	2		4	4		6
Тема 6. Навчання і психічний розвиток	18	4	2	4			6
Модульний контроль	2					2	
Разом	34	6	2	8	4	2	12
Змістовий модуль 4. Особистісний розвиток молодших школярів							
Тема 7. Формування особистості молодших школярів	16	2	2	4	4		6
Тема 8. Розвиток самосвідомості молодших школярів	14	2		4			6
Модульний контроль	2					2	
Разом	32	4	2	8	4	2	12
Змістовий модуль 5. Психічний розвиток у підлітковому та юнацькому віці							
Тема 9. Психічний розвиток та формування особистості в підлітковому віці	12	2	2	2			6
Тема 10. Психічний розвиток та формування особистості в юнацькому віці	10	2		2			6
Модульний контроль	2					2	
Разом	24	4	2	4		2	12
Змістовий модуль 6. Психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці							
Тема 11. Особливості психічного розвитку дорослих людей	11	2	2	2			5
Тема 12. Психологія людей літнього віку	8	2					6
Модульний контроль	2					2	
Разом	21	4	2	2		2	11
Підготовка та проходження контрольних заходів	15						
Усього	180	26	16	30	12	12	69

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						Сам. робота
	Аудиторна					МК	
	Ус ьог о	Лек ції	Се мін ари	Пра кти чні	Лабо ратор ні		
Змістовий модуль 1. Вікова динаміка розвитку особистості							
Тема 1. Закономірності та динаміка психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі	14	1					13
Тема 2. Критерії вікової періодизації розвитку особистості	14		1				13
Модульний контроль	-						
Разом	28	1	1				26
Змістовий модуль 2. Психологія дитинства							
Тема 3. Психологічні особливості розвитку дитини у ранньому віці	15	1		1			13
Тема 4. Психічний розвиток та формування особистості у дошкільному віці	17		1	1	2		13
Модульний контроль	-						
Разом	32	1	1	2	2		26
Змістовий модуль 3. Психічний розвиток у молодшому шкільному віці							
Тема 5. Психологія молодших школярів	16	1		1	1		13
Тема 6. Навчання і психічний розвиток	16	1	1	1			13
Модульний контроль	-						
Разом	32	2	1	2	1		26
Змістовий модуль 4. Особистісний розвиток молодших школярів							
Тема 7. Формування особистості молодших школярів	16	1		1	1		13
Тема 8. Розвиток самосвідомості молодших школярів	16	1	1	1			13
Модульний контроль	-						
Разом	32	2	1	2	1		26
Змістовий модуль 5. Психічний розвиток у підлітковому та юнацькому віці							
Тема 9. Психічний розвиток та формування особистості в підлітковому віці	15	1		1			13
Тема 10. Психічний розвиток та формування особистості в юнацькому віці	14			1			13
Модульний контроль	-						
Разом	29	1		2			26
Змістовий модуль 6. Психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці							
Тема 11. Особливості психічного розвитку дорослих людей	14	1					13
Тема 12. Психологія людей літнього віку	13						13
Модульний контроль	-						
Разом	27	1					26
Підготовка та проходження контрольних заходів	15						
Усього	180	8	4	8	4		156

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

ВІКОВА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Тема 1. Закономірності та динаміка психічного розвитку та формування особистості в онтогенезі

Поняття про психічний розвиток. Розвиток індивіда та формування особистості. Рушійні сили психічного розвитку. Фактори психічного розвитку. Роль біологічних та соціальних факторів у психічному розвитку особистості.

Загальні закономірності психічного розвитку (нерівномірність, інтеграція і диференціація психіки, пластичність). Поняття про сензитивні та латентні періоди, про затримки та відставання психічного розвитку, про компенсацію. Діалектичний взаємозв'язок навчання та розвитку. Культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С. Виготського.

Основні поняття теми: психічний розвиток, суперечності, детермінація, дискретність, нерівномірність розвитку, пластичність, диференціація, інтеграція, сензитивний період, латентний період, компенсація.

Рекомендовані джерела

Основні [1, 2, 3] *Додаткові* [6, 7]

Лекція 1. Закономірності та динаміка психічного розвитку

Семінарське заняття 1. Особливості психічного розвитку в онтогенезі

Тема 2. Критерії вікової періодизації розвитку особистості

Вікова періодизація розвитку особистості та її психологічні критерії. Підходи до вікової періодизації психічного розвитку (за: Г.С. Костюком, Д.І. Фельдштейном, Е. Еріксоном). Вікова періодизація Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, психічні новоутворення. Кризові явища у психічному розвитку.

Основні поняття теми: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, психічні новоутворення, рівень актуального розвитку, зона ближчого розвитку, криза психічного розвитку.

Рекомендовані джерела

Основні [2, 3] *Додаткові* [1, 6, 7]

Лекція 2. Вікова періодизація розвитку особистості

Семінарське заняття 2. Проблема періодизації дитячого розвитку

Змістовий модуль 2.

ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА

Тема 3. Психологічні особливості розвитку дитини у ранньому віці

Психологія пренатального розвитку. Вік немовляти. Характеристика фази новонародженості. Рефлекси та їх значення в житті людини. Взаємозв'язок фізичного та психічного розвитку немовляти. Розвиток емоційної сфери у немовлят. Комплекс пожвавлення. Безпосереднє емоційне спілкування як провідна діяльність немовляти. Характеристика психічних новоутворень періоду немовляти.

Психічний розвиток у ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Предметно-маніпуляційна діяльність та її значення для психічного розвитку дитини. Новоутворення в ранньому дитинстві. Розвиток мовлення. Розумовий розвиток дитини у ранньому віці. Передумови формування особистості у ранньому дитинстві. Криза 2(3)-х років.

Основні поняття теми: безпосереднє емоційне спілкування, комплекс пожвавлення, дитяча шпитальність, предметно-маніпуляційна діяльність, наслідування, негативізм, криза 2(3)-х років.

Рекомендовані джерела

Основні [2, 3] **Додаткові** [2, 6, 7]

Лекція 3. Психічний розвиток дитини у ранньому віці.

Семінарське заняття 3. Психологічні особливості дітей раннього віку.

Практичне заняття 1. Комунікативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку.

Тема 4. Психічний розвиток та формування особистості у дошкільному віці

Особливості фізичного та психічного розвитку дошкільників.

Гра як провідна діяльність в дошкільному дитинстві. Сюжетно-рольова гра як особлива форма взаємодії дітей зі світом дорослих. Роль гри в психічному розвитку.

Характеристика новоутворень у дошкільному дитинстві (супідрядність мотивів, децентрація мислення, потреба у значимій та соціально оцінюваній діяльності, потреба у соціальній відповідності, первинні етичні інстанції і моральні почуття). Значення дошкільного віку у формуванні особистості дитини.

Основні поняття теми: сюжетно-рольова гра, феномен центрації, децентрація мислення, супідрядність мотивів, внутрішні етичні інстанції.

Рекомендовані джерела

Основні [1, 2, 3]

Додаткові [2, 6, 7]

Лекція 4. Психічний розвиток дітей у дошкільному віці.

Семінарське заняття 4. Психологія дітей дошкільного віку.

Практичне заняття 2. Основи проведення психологічних досліджень дітей дошкільного віку.

Лабораторна робота 1-2. Дослідження індивідуальних особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку.

Практичне заняття 3-4. Комунікативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Змістовий модуль 3.

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анатомо-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Психологічна готовність дитини до школи (соціально-психологічна, інтелектуальна, мотиваційно-вольова готовність). Особливості соціальної ситуації розвитку у молодшому шкільному віці.

Психічна перебудова пов'язана зі вступом дитини до школи, роль учителя в цьому процесі. Учиннева діяльність як провідна у молодшому шкільному віці, її особливості. Психологічні засади інклюзивного навчання в початковій школі.

Особливості прояву уваги у молодшому шкільному віці й умови її вдосконалення у навчальному процесі. Розвиток пізнавальних процесів учнів: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява. Розвиток відчуттів і сприймання. Пам'ять та шляхи її формування. Передумови розвитку творчої уяви. Розвиток мисленневих процесів і засвоєння понять. Формування теоретичного ставлення до знань.

Особливості психічного розвитку дітей 6-10 років за періодизацією Е. Еріксона, Д.І. Фельдштейна, Д.Б. Ельконіна.

Основні поняття теми: учіння, теоретичне ставлення до знань, писемне мовлення, довільність психічних процесів, внутрішній план дій, критичне мислення.

Рекомендовані джерела

Основні [1, 2, 3] **Додаткові** [1, 3, 4, 5]

Лекція 5. Особливості психічного розвитку у молодшому шкільному віці.

Лекція 6-7. Навчання і психічний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Семінарське заняття 5. Психологія дитини молодшого шкільного віку.

Практичне заняття 5-6. Особливості розвитку пізнавальних процесів у дітей молодшого шкільного віку

Лабораторна робота 3-4. Дослідження вікових та індивідуальних особливостей психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Практичне заняття 7-8. Комуникативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку.

Змістовий модуль 4.

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування особистості дітей молодшого шкільного віку. Психологія потреб і мотивів молодших школярів. Динаміка ставлення до навчання, шляхи і засоби формування у дітей молодшого шкільного віку інтересу до навчання. Психологія оцінки та оцінювання.

Розвиток самосвідомості та самооцінки у дітей молодшого шкільного віку. Формування характеру. Особливості розвитку емоційно-вольової сфери та специфіка емоційно-вольової регуляції поведінки у дітей молодшого шкільного віку. Розвиток уміння конструктивно керувати емоціями.

Взаємостосунки дітей молодшого шкільного віку з дорослими і ровесниками, особливості їх розгортання. Психологія партнерства. Розвиток здатності учнів співпрацювати в команді. Найважливіші психічні новоутворення і їх значення для розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку.

Основні поняття теми: рефлексія, пізнавальний інтерес, довільність психічних процесів, словесно-логічне мислення, самосвідомість, самооцінка.

Рекомендовані джерела

Основні [2, 3] **Додаткові** [3, 5, 6]

Лекція 8. Формування особистості у молодшому шкільному віці.

Лекція 9. Розвиток самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку.

Семінарське заняття 6. Психологія становлення особистості дітей молодшого шкільного віку

Практичне заняття 9-10. Психологічні засади розвитку потреб і мотивів та формування інтересу до навчання у дітей молодшого шкільного віку.

Лабораторна робота 5-6. Дослідження особливостей розвитку самосвідомості дітей молодшого шкільного віку.

Практичне заняття 11-12. Психологічні засади розвитку емоційно-вольової сфери молодших школярів.

Змістовий модуль 5.

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК У ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік як перехідний від дитинства до дорослості. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітків, її відображення в психологічних особливостях цього віку. Характеристика основних теорій розвитку підлітків.

Формування особистості в підлітковому віці. Розвиток самосвідомості підлітків. Основні суперечності підліткового віку. Проблема кризи розвитку. Почуття дорослості як центральне психічне новоутворення підліткового віку. Критичне ставлення до дорослих. Спілкування з ровесниками у процесі суспільно-корисної діяльності як провідна діяльність у підлітковому віці. Ставлення до учбової діяльності. Трудова діяльність, її значення для формування особистості підлітків.

Формування особистості у юнацькому віці. Особливості самосвідомості та самооцінки юнаків та дівчат. Дружба і любов у юнацькому віці. Розвиток емоційно-вольової сфери.

Особливості розвитку пізнавальних процесів та мотивів учіння в юнацькому віці. Характеристика провідної діяльності у юнацькому віці. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів та здібностей юнаків та дівчат. Професійне самовизначення і процеси професіоналізації.

Основні поняття теми: почуття дорослості, гіпотетико-дедуктивне мислення, Я-концепція, інтимно-особистісне спілкування, ініціація, особистісне самовизначення, професійне самовизначення, професіоналізація, світогляд, сепарація.

Рекомендовані джерела

Основні [2, 3] **Додаткові** [6, 7, 8]

Лекція 10. Психічний розвиток у підлітковому віці.

Лекція 11. Психічний розвиток у юнацькому віці.

Семінарське заняття 7. Формування особистості в підлітковому та юнацькому віці.

Практичне заняття 13. Комунікативно-поведінкові стратегії взаємодії з підлітками.

Практичне заняття 14. Психологічні засади професійного самовизначення і саморозвитку.

Змістовий модуль 6.

ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК У ДОРОСЛОМУ ТА ЛІТНЬОМУ ВІЦІ

Психологічні теорії розвитку особистості в дорослому віці. Загальна характеристика дорослості. Рання дорослість. Зрілий дорослий вік.

Психосоціальний розвиток у дорослому віці. Особистість, сім'я та робота: контекст розвитку дорослої людини. Етапи професійного становлення та розвиток особистості. Сенси і цінності. Психологічні основи особистісного росту. Робота та стиль життя. Кризові явища у психічному розвитку особистості. Причини виникнення та типологія життєвих криз. Сучасні дослідження життєвого шляху особистості.

Особистість і старіння. Психосоціальний розвиток у літньому віці. Особливості когнітивного розвитку людей літнього віку. Психологічні проблеми старості. Особистісні та соціальні проблеми літніх людей.

Основні поняття теми: ейджизм, дорослість, життєві кризи, життєвий шлях, зрілість, літній вік, мудрість, особистісний ріст, сенс, старість, творча активність, цінності.

Рекомендовані джерела

Основні [1, 2, 3] **Додаткові** [6, 7]

Лекція 12. Психічний розвиток у дорослому віці.

Лекція 13. Психологія людей літнього віку.

Семінарське заняття 8. Психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці.

Практичне заняття 15. Конструктивне подолання життєвих криз особистості.

3. Контроль навчальних досягнень

3.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів для денної форми навчання

Види діяльності студента	Макс. к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс к-ть балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2
Відвідування практичних занять	1	-	-	4	4
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20
Робота на практичному занятті	10	-	-	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-
	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 3		Модуль 4	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	2	2
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	4	4	4	4
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10	4	40	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-
	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 5		Модуль 6	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1	2	2	1	1
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10	2	20	1	10
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-
Разом		38	242	45	294
Максимальна кількість балів - 536					
Розрахунок коефіцієнта (для заліку) - 536 б. : 100 б. = 5,36 PK = 5,36					
Розрахунок коефіцієнта (для іспиту) - 536 б. : 60 б. = 8,933 PK = 8,933					

3.2. Система оцінювання навчальних досягнень студентів для заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5		Модуль 6	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5
Відвідування семінарських занять	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5				
Відвідування практичних занять	1			1	1	1	1	1	1	1	1		
Робота на семінарському занятті	10	0,5	5	0,5	5	0,5	5	0,5	5				
Робота на практичному занятті	10	-	-	1	10	1	10	1	10	1	10		
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	1	10	0,5	5	0,5	5				
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи													
Разом			16		37		32,5		32,5		21,5		10,5
Максимальна кількість балів: 150													
Розрахунок коефіцієнта: $150/100=1,5$													

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

№ з/п	Завдання	К-ть годин	К-ть балів
1	Зробіть порівняльний аналіз теорій психічного розвитку (дві теорії на вибір)	6	5
2	Підготуйте есе «Вікові кризи: небезпеки і відкриті можливості»	6	5
3	Проаналізуйте типові труднощі взаємодії з дітьми раннього віку і конструктивні способи їх подолання	4	5
4	Проведіть дослідження особливостей психічного розвитку дитини дошкільного віку за методиками, передбаченими у планах лабораторних занять. Відніміть і змонтуйте відеоролик (до 3 хв.), який має відображати основні етапи дослідження. Підготуйте письмовий звіт	6	5
5	Проаналізуйте особливості психологічної готовності дитини до школи	6	5
6	Проведіть дослідження особливостей психічного розвитку молодших школярів за методиками, передбаченими у планах лабораторних занять. Підготуйте відеоролик (до 3 хв.) та письмовий звіт	6	5
7	Проаналізуйте особливості особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку	6	5
8	Проведіть дослідження розвитку самосвідомості молодших школярів за методиками, передбаченими у планах лабораторних занять. Підготуйте відеоролик (до 3 хв.) та письмовий звіт	6	5
9	Проаналізуйте стратегії педагогічної взаємодії з підлітками. Результати аналізу подайте в таблиці, де зазначте та опишіть ефективні та неефективні стратегії	6	5
10	Напишіть есе «Зовнішня та внутрішня мотивація навчально-професійної діяльності»	6	5
11	Проаналізуйте ціннісно-мотиваційні засади особистісного росту в дорослому віці	5	5
12	Охарактеризуйте психологічні засади гармонізації людських стосунків у різновікових групах людей	6	5
	Разом	69	60

3.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль здійснюється у формі модульної контрольної роботи, яка проводиться як комп'ютерне тестування і доступна студентам в системі Moodle (ЕНК «Психологія, 1-2 курс, ПО, денна»).

В основу формулювання тестових завдань покладені ідеї перевірки таких результатів навчання: сутності вікових та індивідуальних особливостей учнів, розвитку їх пізнавальної діяльності, мотивації до навчання; умінь прогнозувати й проектувати педагогічну комунікацію і конструктивну партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування.

Тестові завдання мають три рівні складності. За правильну відповідь на запитання тесту I рівня складності студент отримує 1 бал, II рівня складності – 2 бали, III рівня складності – 3 бали. За неправильну відповідь – 0 балів. Оцінка автоматично генерується системою Moodle та виводиться на екран відразу по завершенню роботи. Максимальна оцінка за модульну контрольну роботу – 25 балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
23 - 25	відмінний рівень знань у межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
20 - 22	високий рівень знань у межах обов'язкового матеріалу без грубих помилок
18 - 19	достатній рівень знань з незначною кількістю помилок
16 - 17	посередній рівень знань із значною кількістю недоліків
12 - 15	мінімально можливий допустимий рівень знань
0 - 12	низький рівень знань, необхідне доопрацювання навчального матеріалу

3.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Формою підсумкового контролю з психології на I курсі (II семестр) є залік. Підсумкова оцінка за залік виставляється за результатами проміжного контролю й оцінюється за 100-бальною шкалою відповідно до кількості набраних балів. Оцінка виставляється за умови, коли студент успішно виконав усі види робіт для проміжного контролю, передбачені робочою програмою. Якщо за результатами проміжного контролю під час вивчення психології студент набрав менше, ніж 35 балів, то для одержання заліку потрібно пройти повторний курс.

Накопичені бали студенти можуть відслідковувати в Журналі оцінок.

Психологія є інтегрованою дисципліною, її вивчення продовжуватиметься на II курсі і завершуватиметься іспитом у III семестрі. Набрані кожним студентом бали до іспиту оцінюватимуться за 60-бальною шкалою. Розрахункові коефіцієнти подані в таблиці 6.1.

3.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

- Дайте визначення понять «психічний розвиток», «філогенез», «онтогенез».
- Охарактеризуйте рушійні сили психічного розвитку.
- Яка роль біологічних та соціальних факторів у психічному розвитку особистості?
- Зробіть психологічний аналіз закономірностей психічного розвитку.

- У чому сутність сензитивних та латентних періодів розвитку?
- У чому суть діалектичного взаємозв'язку навчання та розвитку?
- Охарактеризуйте особливості фази новонародженості. Яке значення безумовних та умовних рефлексів в житті людини?
- Який вплив спілкування з дорослими на розвиток емоційної сфери, пізнавальних процесів і моторики дитини у віці немовляти?
- Яке значення має прямоходіння для психічного розвитку дитини раннього віку?
- Проаналізуйте особливості психічного розвитку дітей 1-3 років за періодизацією Д.Б. Ельконіна.
- Опишіть соціальну ситуацію розвитку в ранньому дитинстві.
- Як відбувається розвиток мовлення і мислення у ранньому віці в предметно-маніпуляційній діяльності?
- Охарактеризуйте особливості розвитку самосвідомості дітей раннього віку. У чому сутність кризи 3-х років?
- Проаналізуйте особливості психічного розвитку дітей 3-6 (7) років за періодизацією Д.Б. Ельконіна.
- Охарактеризуйте психічні новоутворення у дітей в дошкільному дитинстві (супідрядність мотивів, децентрація мислення, потреба у значимій та соціально оцінюваній діяльності, потреба у соціальній відповідності, первинні етичні інстанції, моральні почуття).
- Охарактеризуйте особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку.
- Чому сюжетно-рольова гра є провідною діяльністю дошкільника?
- Які особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільників?
- Порівняйте особливості розвитку пізнавальної сфери дітей раннього віку та дошкільників.
- За якими показниками можна визначити ступінь готовності дитини до школи?
- Проаналізуйте особливості психічного розвитку дітей 6–10 років за періодизацією Е. Еріксона, Д.І. Фельдштейна, Д.Б. Ельконіна.
- Чим особливий початковий період шкільного життя дитини?
- Охарактеризуйте розвиток пізнавальних процесів учнів початкових класів.
- Порівняйте особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільників та дітей молодшого шкільного віку.
- Дайте психологічну характеристику розвитку діяльності молодших школярів: учбової, ігрової, трудової.
- Як відбувається процес формування особистості молодших школярів?

- Проаналізуйте потреби і мотиви молодших школярів.
- Охарактеризуйте самосвідомість і самооцінку молодших школярів.
- Охарактеризуйте особливості розвитку самосвідомості і самооцінки дітей з інвалідністю.
- Які особливості розвитку емоційно-вольової сфери молодших школярів?
- Охарактеризуйте взаєностосунки молодших школярів та особливості їх розвитку.
- Проаналізуйте психологічні фактори, що сприяють розвитку здатності молодших школярів співпрацювати в команді.
- Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку у підлітковому та юнацькому віці.
- У чому виявляються особливості взаємовідносин і спілкування підлітків з однолітками та дорослими?
- Опишіть процес формування особистості підлітків.
- Які особливості формування особистості у юнацькому віці?
- Охарактеризуйте основні психічні новоутворення підліткового та юнацького віку.
- Які особливості розвитку емоційно-вольової сфери підлітків та юнаків?
- Як формуються життєві плани і професійне самовизначення юнаків та дівчат? Підтвердьте зроблені висновки прикладами з власного життя.
- Охарактеризуйте психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці.
- Опишіть причини виникнення та типологію життєвих криз.

3.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

4. Навчально-методична картка дисципліни

Разом 180 год.:

лекції – 26 год., практичні заняття – 30 год., семінарські заняття – 16 год., лабораторна робота – 12 год., самостійна робота – 69 год., модульний контроль – 12 год., семестровий контроль – залік.

Модулі	ЗМ 1		ЗМ 2	
Назва модуля	Вікова динаміка розвитку особистості		Психологія дитинства	
К-сть балів за модуль	59 балів		123 балів	
Теми	1	2	3	4
Лекції (відвідування – 4 бали)	Закономірності та динаміка психічного розвитку 1 б.	Вікова періодизація розвитку особистості 1 б.	Психічний розвиток дитини у ранньому віці 1 б.	Психічний розвиток у дошкільному віці 1 б.
Семінарські заняття (відвідування, робота під час заняття) 4 +10*4=44 б	Особливості психічного розвитку в онтогенезі 11 б.	Проблема періодизації дитячого розвитку 11 б.	Психологічні особливості дітей раннього віку 11 б.	Психологія дитини дошкільного віку 11 б.
Практичні заняття (відвідування, робота під час заняття) 4 +10*4=44 б			Комунікативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку 11 б.	Комунікативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку 33 б.
Лабораторна робота (виконання – 10*2=20 балів)				Дослідження індивідуальних особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку 20 б.
Самостійна робота (5*4=20 балів)	Закономірності психічного розвитку в онтогенезі 5 б.	Критерії вікової періодизації розвитку 5 б.	Психологічні особливості розвитку дитини у ранньому віці 5 б.	Психологія дитини дошкільного віку 5 б.
Види поточного контролю (25*2=50 б.)	МКР 1 25 б.		МКР 2 25 б.	
Модулі	ЗМ 3		ЗМ 4	
Назва модуля	Психічний розвиток у молодшому шкільному віці		Особистісний розвиток дітей молодшого шкільного віку	
К-сть балів за модуль	113 балів		112 балів	
Теми	5	6	7	8
Лекції (відвідування – 5 балів)	Особливості психічного розвитку у молодшому шкільному віці 1 б.	Навчання і психічний розвиток дітей молодшого шкільного віку 2 б.	Формування особистості у молодшому шкільному віці 1 б.	Розвиток самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку 1 б.

Семінарські заняття (відвідування, робота під час заняття) 2 +10*2=22 б	Психологія дитини молодшого шкільного віку 11 б.		Становлення особистості дітей молодшого шкільного віку 11 б.	
Практичні заняття (відвідування, робота під час заняття) 8 +10*8=88 б	Особливості розвитку пізнавальних процесів дітей молодшого шкільного віку 22 б.	Комунікативно-поведінкові стратегії педагогічної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку 22 б.	Психологічні засади розвитку потреб і мотивів та формування інтересу до навчання 22 б.	Психологічні засади розвитку емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку 22 б.
Лабораторна робота (виконання – 10*4=40 балів)	Дослідження особливостей розвитку 20 б.			Дослідження розвитку самосвідомості 20 б.
Самостійна робота (5*4=20 балів)	Психологія дітей молодшого шкільного віку 5 б.	Навчання і психічний розвиток 5 б.	Формування особистості дітей молодшого шкільного віку 5 б.	Розвиток самосвідомості дітей молодшого шкільного віку 5 б.
Види поточного контролю (25*2=50 б.)	МКР 3 (25 б).		МКР 4 25 б.	

Модулі	ЗМ 5		ЗМ 6	
Назва модуля	Психічний розвиток у підлітковому та юнацькому віці		Психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці	
К-сть балів за модуль	70 балів		59 балів	
Теми	9	10	11	12
Лекції (відвідування – 4 бали)	Психічний розвиток у підлітковому віці 16.	Психічний розвиток у юнацькому віці 16.	Психічний розвиток у дорослому віці 16.	Психологія людей літнього віку 16.
Семінарські заняття (відвідування, робота під час заняття) 2 +10*2=22 б	Формування особистості в підлітковому та юнацькому віці 11 б.		Психосоціальний розвиток у дорослому та літньому віці 11 б.	
Практичні заняття (відвідування, робота під час заняття) 3 +10*3=33 б	Комунікативно-поведінкові стратегії взаємодії з підлітками 11 б.	Психологічні засади професійного самовизначення і саморозвитку 11 б.	Конструктивне подолання життєвих криз особистості 11 б.	
Лабораторна робота (виконання – 0 балів)	-	-	-	-

Самостійна робота (5*4=20 балів)	Психічний розвиток та формування особистості в підлітковому віці 5 б.	Психічний розвиток та формування особистості в юнацькому віці 5 б.	Особливості психічного розвитку дорослих людей 5 б.	Психологія людей літнього віку 5 б.
Види поточного контролю (25*2=50 б.)	МКР 5 25 б.		МКР 6 25 б.	
Сума балів	Максимальна кількість балів – 536			
РК	РК – 5,36			

5. Рекомендовані джерела

Основні

1. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник / О. В. Скрипченко та ін. – Київ: Каравела, 2019. – 400 с.
2. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія: навчальний посібник. – Суми: Університетська книга, 2019. – 352 с.
3. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 346 с.

Додаткові

1. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях // Початкова школа, 2015. – № 1. – С. 10-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2015_1_4
2. Музика О. О. Про непусті дитячі пустощі // *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2017. №2. – С.30-33. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/19266/1/Muzyka_O_O_NDP_KPP_2017_PL.pdf
3. Музика О. О., Романенко К. І. Розвиток обдарованої особистості у світлі культурно-історичної психології Л. С. Виготського // *Освітологічний дискурс*, 2022. – №36 (1). – С. 119-129. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.16>
4. Музика О. О., Топольницька О. О. Оцінювання навчальних досягнень першокласників: психологічні аспекти // *Молодий вчений*, 2017. – № 1 (41). – С. 238-241. URL: [file:///C:/Users/%D0%9A1/Downloads/molv_2017_1_58%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9A1/Downloads/molv_2017_1_58%20(1).pdf)
5. Никончук Н. О., Музика О. О., Загурська І. С. Психологічні перешкоди у розвитку здібностей молодших школярів із високим рівнем навчальних досягнень. // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI. Психологія обдарованості. Випуск 16.* – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – С. 205-214. URL: http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i16/app_v6_i16.pdf#page=205
6. Поліщук В. М. Віковий кризовий розвиток людини: від народження до дорослості. – Суми: Університетська книга, 2020. – 459 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33302/6/V_Polishchuk_VKRL_2020_IL.pdf
7. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. – Київ: Каравела, 2020. – 419 с. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Prykhodko_Yurchenko_2020_PSYKHOL-SLOVNYK-DOVIDNYK_titul_zmist.pdf
8. Профілактика деструктивної поведінки підлітків: навч.-метод. посіб. / За ред. Т. Журавель, Ю. Удовенко. – Київ: Вид-во ФО-П Буря О. Д., 2022. – 144 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41510/1/Destructive%20behavior_2022_IL.pdf